

۴۴۰۲۳۳

شیوه های اجرا و مدیریت نظام زندانبانی فرانسه

ترجمه و تالیف:

دکتر محمدرضا گردنیز بروجردی
لیلا مفدا

www.ketab.ir

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

گوردیز بروجردی، محمدرضا، ۱۳۵۴ -	سرشناسه
شیوه‌های اجرا و مدیریت نظام زندانبانی فرانسه / ترجمه و تالیف محمدرضا گوردیز بروجردی، لیلا مقصدی	عنوان نام بنیادین
تهران: راه قانون، ۱۳۹۵.	مشخصات نشر
۱۵۷ ص	مشخصات ظاهری
۲۰۰۰۰۰ ریال 2-96759-8-600-978:	شابک
فیبا	وضعیت دسترسی
زندانی - قوانین و مقررات - فرانسه	موضوع
Prisons - Law and legislation - France	موضوع
زندانی - مدیریت - قوانین و مقررات - فرانسه	موضوع
Prison administration - Law and legislation - France	موضوع
۱۳۵۴ - لیلا، ۱۳۹۵ -	شماره افزوده
KJ۷۹۰۸۰/۵۹ ۱۳۹۵	رده بندی کنگره
۲/۴۴	رده بندی دیویی
۳۲۱ (۶)	شماره کتابشناسی ملی

عنوان..... شاه اجرا و مدیریت نظام زندانبانی فرانسه

مولفین..... دکتر محمد رضا گوردیزی بروجردی - لیلامقصدی

انتشارات..... راه قانون

نوبت چاپ..... اول 1395

چاپ و صحافی..... عاج

شمارگان..... ۱۰۰۰ نسخه

شابک: 2-96759-8-600-978

قیمت..... 20000 تومان

صفحه	فهرست مطالب
11	آیین دادرسی
14	نظارت قضای بازداشت موقت
17	شیوه اجرای نظارت قضایی
23	خسارت های بازداشت
27	برگزاری دادرسی
31	شیوه اجرای جریمه ها
40	تعلیق
45	کیفر صلب آزادی
51	اجرای کیفرها
57	تصمیم به طبقه بندی محرمات
62	موسسه های دست جمعی
82	جایگزینی در خارج از موسسه رژیم آزادی
88	نظارت کارکنان زندان
99	تخطی از اصل زندان انفرادی
107	تعیین شیوه اجرای کیفر

سرآغاز سخن:

از دویست سال زندانبانی در فرانسه تا یکصد سال زندانبانی در

ایران^۱

با آنکه نهاد زندان از حیث تاریخی همزاد با تاریخ تمدن بشری است ولی تولد زندان با رویکرد کیفری را باید زاییده‌ی مدرنیته دانست. در واقع زندان کیفری به مفهوم یک کیفر ناشی از تفکر انسان مدرن دو قرن اخیر بوده است. زیرا بشر مدرن کیفرهای پیش از مدرنیته را برحمانه می‌دانست و به جای آن به کیفر روحی سلب آزادی روی آورد، یعنی هنر بشر مدرن آن بود که «مرکز ثقل سزادهی و مجازات را از جسم به روح آدمی» منتقل نمود.^۲ سال ۱۸۰۸ که امروز صحت و سقم آن محل تردید است.

ریشه‌های این تفکر پس از وقوع انقلاب ۱۷۷۶ آمریکا و تأسیس نخستین حکومت جمهوری در دنیای مدرن بوجود آمد. آنجا که «تند:» مجازات‌های پیش از انقلاب فرزندان نامشروع حکومت‌های پادشاهی است و در حکومت جمهوری محلی از اعراب ندارد.» از این رو از فردای روز استقلال از انگلستان به منظور امنیت بخشی به جامعه‌ی نوپنیااد آمریکا یکسره به سراغ نظام سلب آزادی و سزای زندان رفتند و از آن روزگار

۱- این نوشتار کم و بیش همسو با یکصدمین سال از رویداد تاریخی انقلاب مشروطه یعنی ورود سزای مدرنیته به کشور و در پی آن قانونگذاری کیفری و زندانبانی و زندان سازی، به قلم می‌رود.

۲- با این اوصاف فضیلت در مورد اتخاذ این کار بست از سوی بشر مدرن، بسیار دشوار است، زیرا کسی نمی‌تواند این ادعا را که کیفر روحی سلب آزادی امروز انسانی‌تر از کیفرهای دیرپوز است، مورد راست‌آزمایی قرار دهد.

چنین کیفری را در سطحی گسترده به بشر تحمیل نمودند.³ انقلاب فرانسه نیز با خود همین تفکر را بدنبال داشت، یعنی پس از انقلاب 1789 فرانسویان نیز به یکباره مجازات‌های پیشین را وانهاده، یکسره به سوی کیفر سلب آزادی و نهاد زندان و در پی آن زندان‌سازی و زندانبانی روی نهادند.⁴ البته در اروپای پیش از انقلاب فرانسه نظام زندانبانی با رویکرد کیفری بویژه از سوی کلیساها آغاز شده بود، چندانکه با تاسیس «بان-نوانخانه ی « سن میشل رم از سوی پاپ کلمان یازدهم در سال 1703 به اوج خود رسید.

الف- هیستوریل زندانبانی در فرانسه¹

اداره‌ی زندانبانی فرانسه به طور رسمی در پی وقوع انقلاب بزرگ 1789 و تدوین نخستین قانون کیفری فرانسه در 1791- که توسل به حبس را جایگزین بسیاری از کیفرهای متداول پیش از انقلاب می‌نمود - در سال 1795 به طور رسمی تأسیس شد. اصول اجرای کیفر حبس در این قانون تدوین‌شده نام‌های کیفری 1810 ناپلئون بناپارت، اندک اندک مورد اجرا و اعمال قرار گرفت. در طی قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم اداره-

³- راک، موریس توروال و داوید جی روتمن، تاریخچه‌ی اکتفوی زندانبانی، ترجمه‌ی محمد رضا گودرزی بروجردی و دیگران، نشر میزان، چ نخست، 1384، ص 212

⁴- همچنین راک، محمدرضا گودرزی بروجردی و لیلیا مفنادی، تاریخ تحولات زندانبانی، نشر میزان، چ نخست، 1383، ص 14.

¹ - برای مطالعه‌ی بیشتر راک، برنار بونوک، کیفرشناسی، ترجمه‌ی دکتر علی حسین نجفی برنندانی، مجد، چ چهارم 1384، همچنین راک، ژنه مارتینز، تاریخ حقوق کیفری در اروپا، ترجمه‌ی محمدرضا گودرزی بروجردی، مجد، چ نخست، 1382.

2- این همه در طی دوران جنگ جهانی دوم (1945-1939) بازهم اداره‌ی زندانبانی ها به وزارت کشور واگذار شد.

ی زندان‌های فرانسه وابسته به وزارت کشور بود، تا آنکه در سال 1911 با درخواست وزیر دادگستری این اداره از وزارت کشور منتزع و به وزارت دادگستری ملحق شد. این خود انقلابی در انسانی سازی شیوه‌های اجرای مجازات بود.^۱ در سال 1945 و پس از پایان جنگ دوم جهانی، اصلاحاتی در 14 اصل از جمله: اصل انسانی سازی اجرای کیفرها و توجه به کار برای زندانیان هم به عنوان یک حق و هم به عنوان یک تکلیف، توسط پل امور^۲، وزیر دادگستری آن روزگار، به مرحله‌ی اجرا درآمد. افزون بر اینها در این کشور در سال 1959 نهاد قاضی اجرای مجازات‌ها و «تعلیق همراه با آزمون و مراقبت»^۳ رد نظم کیفری گشت که برخی نویسندگان آنرا انقلابی دیگر در تاریخ کیفرشناسی آن سرزمین نام می‌آورند.^۴ در سال 1981 کیفر مرگ لغو شد و در پی آن و در 1983 کیفر «ارغام ال نفعه» و اصلاح قواعد مربوط به حقوق زندانیان در دستور کار قرار گرفت. سه سال بعد در سال 1995 به اختیارات نهاد «قاضی اجرای مجازات‌ها» افزوده شد و در آن اواخر یعنی سال 2004 «دادگاههای اجرای

^۱ - P. Amor

^۲ - Le cours avec mise à l'épreuve.

^۳ برنارد بولوک، کیفرشناسی، ص 50 و پس از آن.

^۴ به منظور مطالعه‌ی کیفرهای اجتماعی و کارهای عام المنفعه راک، محمد رضا گودرزی بروچردی، «مفکدای کیفرشناسی نوین، با کیفرهای اجتماعی، مجد، چ نخست 1384. همچنین راک، دکتر محمد آشوری، جایگزین های حبس، نشر گرایش، 1382.

مجازات‌ها « نیز بصورتی چند مرحله‌ای (نخستین ، پژوهش و فرجام) وارد قوانین کیفری گشتند.^۱

ب- یکصد سال زندانبانی در ایران

صرفنظر از مزایای مدرنیته، یکی از زیان‌های خسارت‌بار آن برای جامعه‌ی ایرانی، محمول نهاد زندان بود چرا که از فردای روز انقلاب مشروطه، نوگرایان ایرانی به مجازات ریحی سلب آزادی، به جای مجازات‌های سنتی روی آوردند. پیامد اجتناب‌ناپذیر این برداشتن نظام عدالت کیفری ایران، زندان‌سازی و زندانبانی بود. تا آنجا که در سال 293 گروهی از مستشاران سوئدی که برای تأسیس ژاندارمری وارد ایران شده بودند، نخستین آیین‌نامه در امور زندان‌ها را تحت عنوان « نظامنامه‌ی محبس » تهیه و تدوین نمودند. پس از تصویب قانون مجازات عمومی در سال 1304 که به کارگیری کیفر سلب آزادی ویژگی بارز آن بود، نخستین آیین‌نامه‌ی نظامند در امور زندان‌ها در سال 1307 در ماده 38 و بعد تبصره به تصویب علی‌اکبر داور، وزیر وقت دادگستری، رسید. زیرا وی در پی آن بود که با تصویب آیین‌نامه‌ی در امور زندان‌ها جلوی خودسری‌های مأموران شهربانی را که در آن زمان زندان به دست آنان اداره می‌شد و با امتثال امر از رضا شاه پهلوی، از هیچ حیثیتی در زندان‌ها و بازداشتگاه‌ها فروگذار

^۱ - ژان بل، سره، دورنمای اروپایی زندان، ترجمه‌ی محمد رضا گودرزی بروجردی و لیلیا مقداد، مجد، چاپ نخست.

نمی‌کردند، بگیرد. در سالهای بعدی دوران حکومت پهلوی باز هم آیین‌نامه‌های زندان‌ها دستخوش تغییر و دگرگونی گردید.^۱

با وقوع انقلاب اسلامی در امور زندانبانی تحولی شگرف روی داد چرا که گردانندگان شورای انقلاب که خود از نهاد زندان رنج‌ها کشیده بودند، دیگر حاضر به اداره‌ی آن توسط شهربانی نبودند. پیامد این تفکر تصویب قانونی انقلابی موسوم به قانون «واگذاری اداره‌ی زندان‌ها به وزارت دادگستری» در سال 58 بود.^۲ در اجرای این قانون، آیین‌نامه‌ی زندان‌ها باز هم در سال 61 دستخوش اصلاح و دگرگونی شد. در سال 64 قانونی بنام «قانون تبدیل شورای سرپرستی زندان‌ها به سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور» به تصویب رسید و در پی آن آیین‌نامه‌های اجرایی زندان‌ها یکبار دیگر در سال‌های 67، 68، 72، 80 و 81 و سرانجام در راستای سیاست‌های توسعه‌ی قضایی در سال 84 دستخوش اصلاح و دگرگونی گردید.

***

هدف از یادآوری تاریخچه‌ی دوپست ساله زندان در فرانسه و یک صد ساله آن در ایران آن بود، که همراه با مرور رخدادها و تجربیات تاریخی گذشته، در این زمینه خود را دریابیم و بدانیم هم اکنون و در آینده‌ی نزدیک نیز نیازنا از اصلاح قوانین و مقررات زندانبانی و نظام اجرای مجازات‌ها نیستیم. به واقع یکی از اهداف ترجمه‌ی این مجموعه‌ی گسترده، که خود به مناسبت ارتباطی کاری از سوی یکی از کارشناسان

^۱ برای مطالعه‌ی تحولات آیین‌نامه‌ای زندانها رک: محمد رضا گودرزی بروجردی، درآمدی بر سنت آیین‌نامه‌نویسی در امور زندانها (مقدمه‌ی آغازین آیین‌نامه‌ی اجرای زندانها)، نشر رابعه، چ نخست، 1384، ص 5 و پس از آن.
^۲ این قانون در 12 شهریور 58 به تصویب شورای انقلاب اسلامی رسید.

مدرسه ی ملی علوم زندانبانی فرانسه در اختیار اینجانب قرار گرفت و برگرفته از 1- قانون عمومی اداره ی زندان ها ، 2- آیین نامه های اجرایی قانون آیین دادرسی کیفری یا «Partie Règlementaire» در زمینه ی ساختار کلی آیین دادرسی کیفری و مصوبه های شورای دولتی یا «Partie Décrets» که در اجرای موادی از قانون آیین دادرسی کیفری تهیه شده و هر دو به تصویب شورای دولتی رسیده اند و سرانجام بخش احکام وزارتی یا «Partie Arrêtés» قانون آیین دادرسی کیفری است که از سوی وزارت دادگستری و به منظور ساماندهی اداره ی زندان ها، تهیه و ابلاغ شده است. از یک سو ایجاد زمینه برای بهره برداری از دستاوردهای مفید مطالعات حقوق تطبیقی و بومی سازی آن در تدوین و اصلاح مقررات داخلی است و از دیگر سو و همراه با ترجمه ی قانون مجازات فرانسه ، بهره گیری از آن به عنوان کتاب هایی مرجع بویژه در تهیه ی پایان نامه ها و رساله های کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاهی است ، که در پایان نیز واژه نامه ای تخصصی در زمینه ی کیفر شناسی ، حقوق اجرای مجازات ها و علوم زندانبانی بر آن افزوده شده است و بدین وسیله به جامعه ی حقوقدانان کشور و متصدیان و مجریان امور تقدیم می گردد. اکنون که به لطف پروردگار این اثر مراحل پایانی خود را طی می کند ، لازم است مراتب سپاس و تشکر خویش را از جناب آقای دکتر جمشیدی ، معاون محترم حقوقی و توسعه ی قضایی ، خاطر مساعادت ها و تشویق های بی دریغشان در به ثمر نشستن این ترجمه، سرکار خانم مسعودی ، همسر گرامی ام، به خاطر همکاری مستمرشان در ترجمه و بازخوانی این اثر و سرکار خانم

احمدی و آقایان رجیبی ، مسیبی و بویژه مرتضی رستمی به خاطر زحماتی که در حروفچینی ، صفحه آرایی و بازخوانی متن آن متقبل شده اند، صمیمانه ابراز دارم.

دکتر محمدرضا گودرزی بروجردی

www.ketab.ir